

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕРМЕРСТВА ТА КООПЕРАЦІЇ

FEATURES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE ORGANIZATION OF FARMING AND COOPERATION

Собко М.О., аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ

Актуальність статті полягає в тому, що законодавче регулювання фермерства в Україні забезпечується системою нормативно-правових актів, основоположна роль серед яких належить спеціальному акту – Закону України «Про фермерське господарство». Важливою складовою сучасного аграрного законодавства України є законодавство про фермерство, що регламентує діяльність численної групи суб'єктів аграрних відносин – фермерських господарств. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин в агропромисловому комплексі, що підкреслює актуальність дослідження. Фермерське господарство є «формою підприємницької діяльності громадян» та однією із перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. У статті автором досліджено особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації, що в свою чергу дозволило обґрунтувати низку теоретико-правових висновків, що на нашу думку позитивно впливають на укріплення інституційної спроможності забезпечення функціонування адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в Україні як сфер критично важливих для стабільного та невпинного розвитку економіки України. Фермерство, як один із найбільш розповсюджених видів агропромислової діяльності на території України, станом на сьогодні є досить ризикованим і юридично зрегульованим процесом, що зумовлює потребу удосконалення системи адміністрування цієї сфери правовідносин з боку держави та створення системи лояльного та ефективного управління з боку фермерів. Крім цього, питання кооперації як правовий і адміністративно-правовий феномен так само не достатньо досліджений, що в свою чергу створює необхідність аналізу відповідних норм законодавства України, зокрема удосконалення їх дії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Крім цього, автором досягнуто думки про те, що особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в період активної фази бойових дій із відбиття збройної агресії росії проти України потребують вдосконалення, оскільки саме тут державний і приватний інтерес може перетнатись за ознакою належності надр України її народу, й відповідно загроза надрам – складає загрозу національній безпеці України.

Ключові слова: правове регулювання, фермерство, кооперація, адміністративно-правові відносини, особливості регулювання.

The relevance of the article lies in the fact that the legal regulation of farming in Ukraine is provided by a system of normative legal acts, the fundamental role of which belongs to a special act – the Law of Ukraine "On Farming". An important component of the modern agrarian legislation of Ukraine is the legislation on farming, which regulates the activities of a large group of subjects of agrarian relations – farms. The existence of farming in Ukraine is connected primarily with the emergence of the institution of private ownership of land, and, accordingly, with the change in the legal nature of property relations in the agro-industrial complex, which emphasizes the relevance of the study. Farming is a "form of entrepreneurial activity of citizens" and one of the promising organizational and legal forms of agricultural management, which promotes the independence and interest of the producer in the final results of work. In the article, the author examines the features of administrative and legal regulation of the organization of farming and cooperation, which in turn allowed to substantiate a number of theoretical and legal conclusions, which, in our opinion, have a positive effect on strengthening the institutional capacity to ensure the functioning of administrative and legal regulation of the organization of farming and cooperation in Ukraine as areas critically important for the stable and continuous development of the Ukrainian economy. Farming, as one of the most common types of agro-industrial activity in Ukraine, is currently a rather risky and legally regulated process, which necessitates the improvement of the system of administration of this sphere of legal relations by the state and the creation of a system of loyal and effective management by farmers. In addition, the issue of cooperation as a legal and administrative-legal phenomenon is also not sufficiently studied, which in turn creates the need to analyze the relevant norms of Ukrainian legislation, in particular, to improve their effect under the legal regime of martial law in Ukraine. In addition, the author comes to the conclusion that the features of the administrative and legal regulation of the organization of farming and cooperation during the active phase of hostilities to repel Russia's armed aggression against Ukraine need to be improved, since it is here that public and private interests can intersect on the basis of the fact that the subsoil of Ukraine belongs to its people, and, accordingly, the threat to the subsoil is a threat to the national security of Ukraine.

Key words: legal regulation, farming, cooperation, administrative and legal relations, features of regulation.

Актуальність теми. Законодавче регулювання фермерства в Україні забезпечується системою нормативно-правових актів, основоположна роль серед яких належить спеціальному акту – Закону України «Про фермерське господарство». Важливою складовою сучасного аграрного законодавства України є законодавство про фермерство, що регламентує діяльність численної групи суб'єктів аграрних відносин – фермерських господарств. Ефективне функціонування фермерських господарств як самостійних суб'єктів господарювання можливе за умови належного законодавчого забезпечення. Тому аналіз законодавства про фермерство в умовах розвитку АПК та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є об'єктивно важливим [1]. Водночас, протилежно, питання пов'язані з кооперацією завжди залишалися дещо де регульованими та такими, що потребують законодавчої та нормативно-правової уваги регулятора цих взаємин – тобто держави. Проте, питання адміністративно-правового регулювання фермерства останнім часом, особливо

з унесенням змін до правового режиму використання земель сільськогосподарського призначення знайшли новий шлях для розвитку та наукового опрацювання.

Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин в агропромисловому комплексі, що підкреслює актуальність дослідження. Фермерське господарство є «формою підприємницької діяльності громадян» та однією із перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Особливість фермерських господарств, порівняно з іншими суб'єктами аграрного підприємництва, полягає у таких головних ознаках: фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець; членство засноване виключно на родинних та/або сімейних зв'язках; можливість створення господарства однією особою; право на

створення такого господарства має «кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство» [2]. Саме тому, питання проведення комплексного наукового дослідження проблем пов'язаних із адміністративно-правовим регулювання фермерства та кооперації на території України, а особливо в період нестабільності законодавства та триваючих заходів із відбиття збройної агресії росії, що ставить під загрозу промисловість, як вид діяльності в даній галузі підприємництва.

Виклад основного матеріалу статті. Як справедливо зазначають учені, «фермерські господарства в ринковій економіці повинні стати однією з основних організаційно-правових форм здійснення громадянами України (переважно селянами) їхніх земельних прав» [3, с. 168; 4]. Упродовж тривалого періоду здійснення аграрної реформи в Україні законодавство про фермерство зазнавало багатьох змін, що аналізувалися аграрно-правовою наукою. Як зазначає М. Я. Ващишин, правовий статус фермерського господарства, уперше закріплений у 1991 р., коригували з кожною новою редакцією Закону України «Про фермерське господарство» – від 22 червня 1993 р. і від 19 червня 2003 р. Найсуттєвіших змін, на думку вченої, зазнав правовий режим земель і майна у фермерському господарстві, ліберальнішими стали норми щодо участі найманих фермерських працівників, однак ускладнився порядок створення фермерського господарства як юридичної особи [5, с. 157; 4]. Поряд із цим, фермерство як вид промислу та структурна одиниця агропромислового комплексу України як правило залишався стабільним і регульованим як нормами адміністративного так і фінансового та земельного права, що забезпечувало можливість прогнозувати діяльність та створювати сталі умови для кар'єрного зростання на відповідному підприємстві.

Поряд із цим, слід зауважити, що кооперація у вузькому розумінні слова здавна означала співробітництво людей у господарському житті. Науковці звертали увагу на те, що кооперативна організація в прадавнині була такою звичайною річчю, що історики навіть її не згадували, або дуже рідко. Стара історія це історія воєн, а не звичаїв та їхнього владштування. Мимо того, ми тепер знаємо, що вже в Вавилоні існували оредні кооперативи, що в Вірменії аж до нових часів заховалися спільні молочарні, ведені жінками, що нинішні кооперативні молочарні Італії й Швейцарії мали своїх попередниць в середньовіччі, що земельні, пасовищні та лісові спільноти. А. Лац посилаючись на М. В. Левицького прирівнював історію кооперації до історії всього людства і вважав спроби стародавніх людей об'єднатися для боротьби проти спільного ворога або для спільної праці природним прообразом для кооперативного об'єднання [6; 7; 8]. Відповідно, належить зазначити, що кооперація як вид діяльності та сфера правовідносин на території сучасної України може бути порівняна з фермерськими господарствами за принципами організації, проте обсяги діяльності та спосіб організації основних процесів тому й регулюється в адміністративно-правовий спосіб, адже фермерство провадиться в масштабі загрозливого для держави та такому, що може зашкодити навколишньому природному середовищу чи іншим правовідносинам.

Ще одним неформальним інститутом кооперації є інститут ідеології. В Україні сьогодні не вистачає людей, готових популяризувати ідеї кооперації. Необізнаність, низький професіоналізм, низька просвітницька та інформаційна діяльність населення гальмують розвиток кооперації. З високим розвитком іт-технологій, соціальних мереж і засобів масової інформації зацікавлені особи не можуть ідентифікувати потрібну і мотивуючу інформацію про природу кооперативів та кооперативні відносини. Громадські та благодійні організації і об'єднання кооперативів не проводять просвітницьку діяльність серед населення в достатній кількості. На селі відсутні осе-

редки навчання кооперації та порозуміння між селянами, а також відсутня цілеспрямована робота місцевих органів влади із зацікавленими людьми щодо початку власної справи і зокрема основ кооперації [8]. Фактично зараз законодавством визнається як можливість створення фермерського господарства зі статусом юридичної особи, так і можливість ведення господарства фізичною особою-підприємцем без створення юридичної особи. Очевидно, що в другому випадку суб'єктом аграрних відносин уважатиметься фізична особа-підприємець, а не фермерське господарство. Це, своєю чергою, вимагає особливого підходу законодавця до вирішення земельних, майнових питань, що виникатимуть у разі спільного ведення фермерського господарства фізичною особою-підприємцем і членами його сім'ї чи родичами [1]. Слід звернути увагу, що громадяни переважно більшістю звертаються до праці в фермерських господарствах, з котрих і складається лівова відсоткова частка агропромислового комплексу України, та котрі й є основними джерелами працевлаштування на території України та за рахунок яких формується валовий внутрішній продукт, що є запорукою економічної стабільності та процвітання.

Під державною підтримкою фермерських господарств пропонуються розуміти сукупність заходів, що вживаються державою з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для розвитку фермерських господарств, включаючи їх створення та функціонування як суб'єктів господарювання. Вона здійснюється через: 1) Міністерство аграрної політики та продовольства України, державні установи (зокрема, Український державний фонд підтримки фермерських господарств, Аграрний фонд тощо); 2) органи місцевого самоврядування; 3) сільськогосподарські дорадчі служби, кредитні спілки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи тощо. Причому, особливе місце серед суб'єктів, які можуть надавати допомогу фермерським господарствам, займає остання група. Підтримуючи їх розвиток, держава створює умови для надання не тільки фінансових, а й консультаційних, організаційних та інших послуг фермерським господарствам на пільгових засадах [9]. Відповідно, зазначені державні інституції покликані не лише забезпечувати дотримання визначених нормативно-правовими актами приписів і правил, а й сприяти в утвердженні діяльності відповідного сектору підприємництва, забезпечувати дотримання правил конкурентоспроможності на ринку та сприяти дотриманню соціально-правових стандартів поведінки з працевлаштуваними громадянами.

Законом від 31 березня 2016 р. внесено зміни до поняття фермерського господарства й вилучено вказівку на необхідність створення юридичної особи, а також розширено можливості щодо використання різних земельних ділянок для ведення фермерського господарства, в тому числі й тих, що надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого селянського господарства. Так, фермерське господарство розглядається як форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку й реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність і/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [6; 10]. Сталий розвиток сільських територій можливий за умов виконання прийнятих нормативних актів, збалансованого росту економіки, розширення несільськогосподарської зайнятості в сільській місцевості, основою якого є зелений туризм, поліпшення умов доступу господарських суб'єктів підприємницької діяльності на селі до ринків ресурсів, де головною метою є створення умов для зростання благополуччя населення й формування сприятливого соціального

та економічного середовища на селі [10]. Себто, зазначене дає підстави стверджувати про те, що фермерське господарство як один із найбільших сегментів агропромислового комплексу, на нашу думку є більш регульованим адміністративно-правовими методами ніж сфера кооперації, оскільки передбачає більш розвинені та великі масштаби діяльності в указаному сегменті агропромислового комплексу.

Законодавство про фермерство в Україні є важливим інститутом аграрного законодавства України. Сучасний розвиток законодавства про фермерство характеризується зміною підходів до сутності і юридичних ознак фермерського господарства, спрощенням порядку створення фермерського господарства, урізноманітненням видів господарств і державним сприянням розвитку сімейних фермерських господарств. Основними напрямками розвитку законодавства про фермерські господарства є такі: належна регламентація правового статусу фізичних осіб-підприємців, що займаються веденням фермерського господарства, врегулювання земельних і майнових відносин у таких господарствах, а також законодавче закріплення заходів державної підтримки сімейних фермерських господарств [1].

Висновки. У статті автором досліджено особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації, що в свою чергу дозволило обґрунтувати низку теоретико-правових висновків, що на нашу

думку позитивно впливають на укріплення інституційної спроможності забезпечення функціонування адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в Україні як сфер критично важливих для стабільного та невпинного розвитку економіки України.

Фермерство, як один із найбільш розповсюджених видів агропромислової діяльності на території України, станом на сьогодні є досить ризикованим і юридично зрегульованим процесом, що зумовлює потребу удосконалення системи адміністрування цієї сфери правовідносин з боку держави та створення системи лояльного та ефективного управління з боку фермерів. Крім цього, питання кооперації як правовий і адміністративно-правничий феномен так само не достатньо досліджений, що в свою чергу створює необхідність аналізу відповідних норм законодавства України, зокрема удосконалення їх дії в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Крім цього, автором досягнуто думки про те, що особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації в період активної фази бойових дій із відбиття збройної агресії росії проти України потребують вдосконалення, оскільки саме тут державний і приватний інтерес може перетинатись за ознакою належності надр України її народу, й відповідно загроза надрам – складає загрозу національній безпеці України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багай Н.О., Сучасне законодавче регулювання діяльності фермерських господарств: окремі проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Вип. 40. Т. 1. С. 114–117.
2. Масіна Л.О., Масін В.М. Правове регулювання фінансових відносин фермерського господарства. Матеріали 75-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова, (Одеса, 25–27 листоп. 2020 р.). Одеса : Фенікс, 2020. С. 199–202.
3. Титова Н.І., Позняк С.П., Гуревський В.К. та ін. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
4. Багай Н. О. Сучасне законодавче регулювання діяльності фермерських господарств: окремі проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 40(1). С. 114–117.
5. Ващишин М.Я. Розвиток фермерського законодавства України. *Вісник Львівського університету*. 2008. Вип. 46. С. 152–158.
6. Тотоміанц В. Кооперація. Прага, 1922.
7. Левицький К. Великий зрив. Львів: Вид. кооператива «Червона калина», 1931. 149 с.
8. Лац А. С. Кооперація: передумови виникнення і розвитку. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7231>
9. Сиволицька С.І. Правове регулювання державної підтримки фермерських господарств за законодавством України та Європейського союзу: автореф. дис. канд. юр. наук Київ. 2017. 23 с.
10. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України від 31.03.2016 № 1067-VIII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1067-19>.
11. Федуняк І. О., Підлужна О. Б., Нормативно-правове забезпечення державної підтримки сталого розвитку сільських територій та туризму. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7318>